

Cap del Departament de Família i Benestar del Ministeri de Benestar Social danès

Jesper Brask Fischer

Les polítiques familiars a Dinamarca*

El desenvolupament d'una important xarxa de llars d'infants finançada parcialment amb fons públics ha estat un dels factors clau que ha incentivat la natalitat a Dinamarca durant els darrers anys. En el decurs d'aquesta conferència transcrita per a VIA, el cap del Departament de Família i Benestar del Ministeri de Benestar Social danès assegura que aquesta xarxa garanteix una plaça de guarderia al 95% dels infants danesos d'entre un i sis anys, fet que permet que les dones puguin treballar mentre altri s'ocupa adequadament dels seus fills. Les dones daneses -afirma- tenen més fills perquè el govern els ha assegurat unes bones condicions socials. Per assolir l'índex de natalitat actual d'1,9 fills per dona (molt proper al millor d'Europa que tenen les franceses amb 2,1 fills de mitjana), Fischer indica que a Dinamarca, a més d'invertir molts diners en llars d'infants, també s'han implementat diverses polítiques públiques que han contribuït igualment a estimular la natalitat. A més, a part d'una aposta molt forta per la conciliació de la vida laboral i familiar, en aquest petit país del nord d'Europa també s'han afrontat altres reptes, com ara les necessitats derivades dels nous models familiars en un país on cada cop hi ha més llars monoparentals fruit de la fragmentació de l'estructura familiar tradicional.

Alguns estudis demostren que els danesos són les persones més felices del món. La veritat és que no sé com es realitzen aquests estudis, perquè

* Conferència realitzada l'1 de desembre de 2008 en el marc del cicle *Les polítiques familiars*, organitzat pel Centre d'Estudis Jordi Pujol.

Les polítiques familiars a Dinamarca

aquest no és el sentiment que es té quan es viu a Dinamarca, però és el que diuen les investigacions. No sabem si som les persones més felices del món, però segons un estudi recent del Baròmetre Europeu som les persones d'Europa que estem més satisfetes amb la nostra vida familiar –els danesos som al primer lloc de la llista, i Espanya se situa prop de la mitjana europea–. Així doncs, potser sí que fem alguna cosa bé.

Dinamarca és un país petit –sense comptar Groenlàndia i les illes Fèroe– del nord d'Europa amb una població de 5,5 milions d'habitants. La nostra taxa d'ocupació és molt alta, entre altres coses, gràcies al model de flexiseguretat. Entre els homes, la taxa d'ocupació és del 90%, però l'aspecte més important és que entre les dones és del 84% –la més alta d'Europa. Més endavant reprendré aquest punt perquè és molt important. D'altra banda, la nostra despesa pública social és molt alta, un 27,6% del nostre PIB. El que vostès haurien de tenir present és que paguem uns impostos molt alts, encara que el nostre govern estigui intentant abaixar-los. Jo he tingut l'oportunitat de visitar els Estats Units, i quan dius a un nord-americà quin és el nivell impositiu de Dinamarca, no et creu, per més que t'estiguis hores i hores intentant explicar com funciona. A tall d'exemple, la mitjana d'impostos que jo pago és de prop del 50% –és una escala d'impostos progressiva, de manera que es paga en funció de la renda. A més dels impostos sobre la renda, el nostre IVA és del 25%.

Aquest nivell impositiu tan alt serveix per finançar un sector públic molt ampli. El sector públic danès té gairebé el mateix nombre de treballadors que el sector privat, però hem aconseguit ser molt competitius. El Fòrum Econòmic Mundial ha dut a terme estudis al llarg dels anys comparant diferents països, i Dinamarca sempre s'ha situat al capdavant com el país més competitiu, malgrat el nivell impositiu i la mida del sector públic –també he intentat explicar als nord-americans que podem ser competitius, però segueixen sense creure'm. Per tant, pel que fa a Dinamarca és important subratllar que tenim una taxa d'ocupació molt alta i que el nostre cas és la constatació que es pot ser competitiu amb una despesa social molt alta. Això fa que es compari la història de Dinamarca amb la del borinot: es diu que el borinot, en teoria, no pot volar, però vola, i la raó que ho faci és que potser no sap que no ho pot fer. Així és com veiem la situació danesa.

M'interessa puntualitzar que a Dinamarca el sector públic té un grau molt elevat de descentralització, ja que hi ha un govern, un parlament –que es troba a Copenhaguen– i noranta-vuit municipalitats, que són les encarregades de distribuir els serveis del sistema social. És en aquestes noranta-vuit municipalitats on es desenvolupa diàriament la major part de les polítiques familiars.

Quant a l'estructura familiar, el nombre mitjà de fills per família és d'1,77, per tant, no tenim molts fills per família.

Els objectius generals de les polítiques familiars daneses són garantir unes condicions socials adequades per a les famílies i disposar d'un marc en què puguin créixer i viure bé, amb la condició de respectar la seva llibertat i responsabilitat. Més endavant reprendré la qüestió de la responsabilitat, perquè les famílies funcionen com una entitat autònoma i necessiten tenir espai per actuar lliurement. En els darrers anys cada vegada ha estat més important donar llibertat d'elecció, perquè les famílies haurien de poder escollir la guarderia que volen i la baixa per maternitat que més els convé. D'altra banda, utilitzem les nostres polítiques familiars per resoldre els problemes socials que se'ns presenten, intentant donar suport a totes les famílies vulnerables.

A Dinamarca les polítiques familiars –com moltes altres– són una responsabilitat compartida entre l'Estat, el lloc de treball, el mercat de treball, els treballadors, els empresaris i, òbviament, la societat civil. L'Estat és qui defineix el marc general, i els agents socials, a través de la negociació, són els encarregats de regular les condicions generals entre treballadors i empresaris. És obvi que aquestes relacions són molt importants per a les famílies, ja que es tracta de les condicions en què les persones treballen i viuen la vida cada dia. També ho és el lloc de treball, ja que pot tenir polítiques de conciliació familiar o polítiques que facin molt difícil que les famílies visquin bé. Nosaltres creiem que és precisament al lloc de treball on hem de desenvolupar nous instruments que acompanyin les polítiques familiars. Finalment, la societat civil té un paper clau, perquè quan

A Dinamarca el sector públic té un grau molt elevat de descentralització, ja que hi ha un govern, un parlament –que es troba a Copenhaguen– i noranta-vuit municipalitats, que són les encarregades de distribuir els serveis del sistema social.

Les polítiques familiars a Dinamarca

no som a la feina o els nostres fills no són a l'escola, estem en contacte amb la societat civil, de la qual la família forma part.

Com són, doncs, les polítiques familiars a Dinamarca? Fins ara he esmentat algunes de les característiques més rellevants de les nostres polítiques familiars, i en aquest sentit els serveis de guarderia en són un element fonamental. Tal com he comentat al principi,

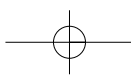
A Dinamarca les polítiques familiars -com moltes altres- són una responsabilitat compartida entre l'Estat, el lloc de treball, el mercat de treball, els treballadors, els empresaris i, òbviament, la societat civil.

tenim una taxa d'ocupació femenina molt alta (84%), i allò que ho fa possible és que disposem d'un sistema de guarderies molt adaptable. Avui dia aproximadament el 95% dels nens danesos d'un a sis anys va a la guarderia, i això és el que permet que les dones puguin introduir-se al mercat de treball. Si recorden la història del borinot, una de les raons més importants perquè aquest borinot -anomenat Dinamarca- voli és que tenim una taxa d'ocupació femenina molt alta, i això també és gràcies al fet que també tenim un nivell molt alt de guarderies. Així doncs, podríem dir que els diners que invertim en

guarderies representen una inversió en l'economia general del país.

A Dinamarca la cobertura dels serveis socials és molt àmplia, de manera que totes les famílies daneses tenen garantit l'accés a una guarderia (en algunes àrees a partir dels sis mesos de vida, i en altres a partir d'un any). L'Estat en cobreix com a mínim 2/3 parts del cost, i la resta és a càrrec de les famílies. També hi ha la baixa per maternitat, que no és igual a tots els sectors econòmics perquè depèn de l'acord col·lectiu que s'hagi signat a cada lloc de treball. Ara bé, en general es té dret per llei a cinquanta-dues setmanes de baixa després del part, que poden tenir diferents escales econòmiques segons la relació contractual establerta. En el disseny de la baixa per maternitat a Dinamarca va ser molt important la flexibilitat, per tant, avui els pares poden adaptar-la al seu gust -evidentment, han de posar-se d'acord amb el seu cap per trobar la manera que els convingui a ambdós, però *flexibilitat* significa que poden combinar-la entre el pare i la mare- i també tenen l'opció d'agafar part de la baixa i reincorporar-se a la feina parcialment per no desvincular-se del mercat de treball.

D'altra banda, a Dinamarca disposem d'una prestació universal per als fills -molt alta per als fills petits i menys per als grans- que s'atorga a

VIA⁰⁹ 04/2009 REVISTA DEL CENTRE D'ESTUDIS JORDI PUJOL

totes les famílies amb independència del nivell de renda. També tenim altres beneficis complementaris i extraordinaris per als grups amb problemes específics, com les famílies monoparentals, les persones amb discapacitat, els estudiants amb infants al seu càrrec, etc. Alhora, a través de les polítiques d'habitatge concedim ajuts per al lloguer.

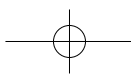
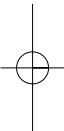
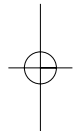
Com es poden imaginar, totes les mesures que he comentat no són barates, i evidentment no són gratuïtes. Aquí és on entra en escena el nostre nivell impositiu, per això Dinamarca se situa al capdavant en despesa social.

En relació amb els debats i les qüestions que estan a l'ordre del dia a Dinamarca, una de les més debatudes és l'equilibri entre la vida familiar i laboral. És a dir, com es combina tenir una família amb tenir una feina? Convé recordar que a la majoria de llars daneses tant el pare com la mare treballen, i segons un estudi recent sis de cada deu nens creuen que els seus pares treballen massa, i tres de cada deu consideren que estan estressats. Tot i els dubtes que pugui despertar la formulació d'aquestes preguntes, és evident que a Dinamarca hem de tractar l'estrès laboral i hem de veure si les persones dediquen la major part de la seva vida a treballar. Això és important tant per als pares com per als fills.

A Dinamarca la mitjana de treball setmanal és de trenta-set hores, i si es tenen fills petits se n'han d'afegir vint de feines domèstiques –no tenim *au pairs* o ajuda per a les tasques de casa-. És per aquest motiu que ara ens estem centrant molt a trobar un equilibri correcte entre treballar i tenir una família, i poder gaudir de la vida familiar, perquè les famílies són necessàries per al desenvolupament de la societat.

Les famílies que afronten aquests problemes són les que estan formades per un pare i una mare que treballen a jornada completa en feines molt absorbents. Per a aquestes famílies, com jo, que treballo a Copenhaguen, a Barcelona, diumenges i dilluns, perquè tan sols necessito un ordinador, és molt difícil separar la vida laboral de la vida familiar. Per això hi ha moltes famílies que tenen poca flexibilitat, i que depenen molt de l'hora d'anar a buscar els fills a la guarderia, per exemple. A banda, també hi ha les famílies monoparentals, que són un fenomen en augment a Dinamarca.

Disposem d'una prestació universal per als fills –molt alta per als fills petits i menys per als grans– que s'atorga a totes les famílies amb independència del nivell de renda.

Les polítiques familiars a Dinamarca

La taxa de fertilitat danesa és a un bon nivell, amb 1,83, però segueix havent-hi una distància respecte de la taxa de reproducció simple establerta en 2,1 a les societats europees.

Un dels reptes que es comenta a tot Europa és el de la tendència demogràfica i el descens de la mà d'obra. Si observem un gràfic sobre la situació demogràfica als països europeus, veiem que Dinamarca torna a situar-se al primer lloc i Espanya al voltant de la mitjana. La taxa de fertilitat danesa és a un bon nivell, amb 1,83, però segueix havent-hi una distància respecte de la taxa de reproducció simple establerta en 2,1 a les societats europees; per tant, encara que estiguem a un bon nivell hem de recuperar aquesta distància. Al llarg dels darrers anys, la qüestió demogràfica ha tingut molta importància en els debats sobre polítiques familiars, i potser per això ara estem començant a debatre les polítiques familiars a escala europea. Tots ens trobem davant el mateix

problema demogràfic, ja que segons la Comissió Europea d'aquí a trenta o quaranta anys ens faltaran aproximadament cinquanta milions de persones al mercat de treball. Podria passar una bona estona parlant de les mesures que hem aprovat a Dinamarca per resoldre el fet demogràfic, però no m'hi endinsaré perquè no estan orientades a les polítiques familiars.

Un altre repte important pel que fa a les polítiques familiars és la igualtat de gènere. He comentat un parell de vegades que a Dinamarca tenim la taxa d'ocupació femenina més alta, però malgrat això encara no tenim un sistema igualitari en matèria de gènere. Quant a la baixa per maternitat que he esmentat, per exemple, a Dinamarca són majoritàriament les dones qui l'agafen, i els homes s'hi afegeixen després, és a dir, que van equiparant-se però amb molta lentitud. Encara hem de trobar-hi una solució.

Com he dit abans, a Dinamarca estem registrant un augment de les famílies monoparentals, ja que han augmentat un 37% d'ençà del 1980. I en un àmbit més filosòfic, estem experimentant una mena de trencament o canvi en l'estructura familiar tradicional, perquè estem passant a una societat més individualista: antigament la família no eren només el nucli familiar de pares i fills, sinó que era un vincle que es mantenia durant generacions que vivien juntes, però avui dia ja no és així. Potser es tracta més aviat d'una opinió personal i no una política de govern, però crec que actualment les generacions s'estan allunyant.

Què hem fet a Dinamarca per combatre alguns d'aquests problemes? Doncs hem creat una comissió específica per tractar l'equilibri entre la vida familiar i laboral, que ha definit una sèrie de solucions no només per a les polítiques del govern sinó també per als agents socials, el mercat de treball i les empreses, entre altres. Ara estem posant en pràctica algunes de les propostes de l'informe final de la comissió, centrant-nos a introduir canvis per flexibilitzar el món del treball. ¿Podem treballar amb més flexibilitat i fer que la vida diària d'una família sigui més flexible permetent-li decidir quan treballa i quan vol ser més lliure? I no només a través de la quotidianitat, sinó també a través de la vida laboral, perquè veiem que les famílies amb fills petits són les que treballen més. De fet, en general es tenen fills quan se surt del sistema educatiu, i això coincideix amb l'època en què ens hem de fer un lloc en el mercat de treball, per això molts pares estan molt concentrats en la seva carrera quan tenen fills petits. Hem aglutinat tots els grans reptes en molt pocs anys, i potser si ampliéssim la vida laboral podríem ser capaços de treballar més en una època en què haguessim de passar menys temps amb els nostres fills.

A Dinamarca estem registrant un augment de les famílies monoparentals, ja que han augmentat un 37% d'ençà del 1980.

A Dinamarca intentem constantment millorar el servei de guarderies a través, per exemple, de programes alimentaris i de serveis flexibles. També hem introduït un programa per a avis, per possibilitar que els ciutadans d'edat avançada que estan fora del mercat de treball es dediquin a cuidar nens malalts que no poden anar a la guarderia. Amb aquest programa intentem utilitzar els recursos que tenim en el grup de ciutadans d'edat avançada que no treballen. D'altra banda, hem creat un premi, perquè ens agradaria premiar el millor lloc de treball. Hi ha algun lloc de treball a Dinamarca que faci quelcom realment extraordinari per a les famílies? Creiem que la competició entre diferents llocs de treball és un bon motor per trobar noves solucions per a les famílies. I també estem intentant –com avui– generar debat i donar molta informació sobre les possibilitats de les famílies.

Aquesta ha estat la meva introducció a les polítiques familiars de Dinamarca i a algunes qüestions que podríem debatre. Què fa que les persones tinguin fills en la societat moderna occidental? Quins incentius tenen?

Les polítiques familiars a Dinamarca

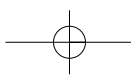
Per què volen tenir una família? Per què a França tenen una taxa de fertilitat tan alta i a Espanya, tan baixa? És evident que hi ha molts factors en joc, i no hi ha cap resposta específica, però totes aquestes preguntes són al centre del nostre debat. Com podem dissenyar polítiques familiars sense interferir en les responsabilitats de la família? Com podem mantenir la responsabilitat privada, la responsabilitat personal dels pares? Hem de tenir present que hi ha límits, i en la societat danesa els límits es refereixen a quant volem gastar en serveis i solucions per ajudar les famílies.

Vostès es poden preguntar si la nostra legislació està actualitzada d'acord amb l'estructura familiar moderna. Recordo que una vegada vaig sentir una persona danesa parlant amb un pare immigrant sobre polítiques familiars; el danès el va mirar i li volia preguntar una cosa, però no sabia com formular-ho, així que va dir: «Quin és el motiu perquè les famílies d'immigrants tingueu tants fills?»; i aleshores el pare immigrant va mirar el danès i va respondre: «Potser penses que la meua estructura familiar és una mica peculiar, però jo crec que l'estructura familiar danesa també és una mica peculiar, perquè, si no, com és que els nens danesos tenen tants pares?»

Per a un nen danès és molt normal tenir diferents pares, perquè potser va néixer en un primer matrimoni, després els seus pares es van divorciar, ara és en un segon matrimoni dels seus pares, o en un tercer, i té diferents germans de sang i diferents pares i mares, etc.

Aquesta és una manera de descriure els canvis en l'estructura familiar. Tot i que està disminuint, per a un nen danès és molt normal tenir diferents pares, perquè potser va néixer en un primer matrimoni, després els seus pares es van divorciar, ara és en un segon matrimoni dels seus pares, o en un tercer, i té diferents germans de sang i diferents pares i mares, etc. És per això que a vegades hi ha més pares que fills i que les coses estan canviant.

En relació amb la política danesa, un tema molt interessant és que encara no hem aconseguit ser prou bons a l'hora de generar mobilitat social, de manera que les persones amb un nivell d'estudis baix segueixen tenint fills que acaben amb un nivell d'estudis baix, i en les persones que tenen bons salaris és habitual que els seus pares també en tinguessin. Això significa que tenim un nivell de mobilitat molt baix. També tenim un mercat de treball molt dividit per sexes, fet que a Espanya no succeeix, perquè aquí és més fàcil

VIA⁰⁹ 04/2009 REVISTA DEL CENTRE D'ESTUDIS JORDI PUJOL

que una feina la pugui desenvolupar tant un home com una dona. Potser en aquest sentit som més aviat conservadors.

Per acabar, m'agradaria plantejar una pregunta: quina influència té la immigració? En què afecta la nostra estructura familiar? Es tracta d'una cultura familiar diferent, però moltes persones també consideren que és una solució a la demografia, perquè si no podem tenir fills per nosaltres mateixos ni augmentar la mà d'obra a Europa, haurem d'importar mà d'obra d'altres països.

